

RPO-724737-VII-720.8.2/720.8.3/13/WS

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji
Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Świdnicy**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 21 – 22 lutego 2013 r., do Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Świdnicy (zwanego dalej placówką lub ZPiSdN) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) w składzie: Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji), dr Aleksandra Iwanowska i Wojciech Sadownik (prawnicy), Maria Sobocińska – Szeluga (lekarz medycyny pracy), jak również reprezentująca Biuro Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich we Wrocławiu dr Natalia Kłaczyńska (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania nieletnich i dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowy z Arturem Stączkiem – dyrektorem ZPiSdN, Marianem Tkaczykiem – zastępcą dyrektora ZPiSdN oraz z personelem placówki;

- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym: sypialni, świetlic, izb przejściowych, izby izolacyjnej, izb chorych, klas lekcyjnych, warsztatów, sanitariatów, stołówki, ambulatorium, biblioteki, sali gimnastycznej;
- przeprowadzono na osobności rozmowy z wychowankami;
- zapoznano się na miejscu z wybraną dokumentacją związaną z funkcjonowaniem placówki.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi placówki i jego zastępcy oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji analizie poddano: Regulamin Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Świdnicy; Informacje o efektach pracy resocjalizacyjnej w roku szkolnym 2011/2012 i 2012/2013; wieloletni plan doskonalenia zawodowego kadry pedagogicznej internatu i zakładu poprawczego na lata 2012 – 2017; rozkład zajęć w ZPiSdN; Regulamin funkcjonowania oddzielnego pomieszczenia mieszkalnego i zasady umieszczenia w nim wychowanków ZPiSdN; procedurę prowadzenia rozmów telefonicznych w Zakładzie Poprawczym w Świdnicy; instrukcję stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec wychowanków ZPiSdN; procedurę składania skarg przez wychowanków ZPiSdN; procedurę udzielania nagród i środków dyscyplinarnych; procedurę umieszczania i zwalniania wychowanków z izby przejściowej; procedurę udzielania przepustek i urlopów; procedury działań podejmowanych w związku z próbą samobójczą wychowanka; procedurę postępowania w przypadku wydarzenia nadzwyczajnego; procedurę realizacji zwolnienia z zakładu w trybie art. 86 upn; procedurę realizacji umieszczenia poza zakładem tytułem próby w trybie art. 90 upn; procedurę zapobiegającą wnoszeniu na teren zakładu narkotyków, alkoholu oraz innych substancji i przedmiotów zabronionych; procedurę organizacji zajęć poza placówką; procedurę doboru wychowanków do zajęć poza placówką; procedurę organizacji zajęć w kompleksie ZPiSdN poza

terenem własnego internatu; procedurę przekazywania nieletniego służbie konwojowej; regulamin pobytu wychowanka w izbie chorych ZPiSdN; regulamin pobytu wychowanka w izbie izolacyjnej ZPiSdN; procedurę odwiedzin nieletniego; regulamin przyznawania i konsumpcji kieszonkowego ZP; procedurę uczestniczenia wychowanków w praktykach religijnych; procedurę prowadzenia korespondencji w ZP; regulamin wychowanka ZP; regulamin wychowanka SdN; sprawozdanie sędziego Sądu Rejonowego w Świdnicy z kontroli Schroniska dla Nieletnich w Świdnicy przeprowadzonej w dniach 30 sierpnia i 3 września 2012 r., sprawozdanie z kontroli Zakładu Poprawczego w Świdnicy w dniach 25 i 31 października 2012 r. oraz uzupełniającej kontroli Zakładu Poprawczego w Świdnicy z dnia 9 stycznia 2012 r.; sprawozdanie z lustracji przeprowadzonej w dniu 15 listopada 2012 r. przez Głównego Wizytatora Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie: „oceny realizacji, form i sposobów realizacji przez Schronisko dla Nieletnich w Świdnicy możliwości kontaktów wychowanka z rodziną, opiekunami prawnymi lub innymi osobami w ramach zagwarantowanego prawa do kontaktów zewnętrznych”.

2. Charakterystyka placówki

W skład wizytowanej placówki wchodzi Zakład Poprawczy o charakterze półotwartym, przeznaczony dla 48 chłopców (w skład którego wchodzi hostel) oraz Schronisko dla Nieletnich zwykle dla chłopców z limitem 48 miejsc. W dniu wizytacji w Zakładzie funkcjonowały 4 grupy, w hostelu 1 i 3 w schronisku. Stan ewidencyjny wychowanków Zakładu wynosił 57, zaś faktycznie przebywało ich 47 (6 chłopców w hostelu, 2 na niepowrocie i 2 na ucieczce). Z kolei w Schronisku stan ewidencyjny i faktyczny wynosił 27.

3. Personel placówki

W internacie ZPiSdN opiekę nad nieletnimi sprawują 33 osoby, w tym 24 wychowawców, 2 pedagogów, pedagog – terapeuta, psycholog - terapeuta, 2 psychologów, dyrektor oraz jego zastępca, a także kierownik schroniska. W związku z funkcjonowaniem na terenie placówki warsztatów, chłopcy uczą się praktycznej nauki zawodu pod kierunkiem 7 nauczycieli zawodu (w tym kierownika warsztatów szkolnych). W Zakładzie zatrudnionych jest także 19 strażników.

W placówce funkcjonuje zespół diagnostyczno – korekcyjny (w Zakładzie) oraz diagnostyczny (w Schronisku). Do ich zadań należy: opracowywanie opinii diagnostycznych (zespół diagnostyczny Schroniska); współpraca w opracowywaniu opinii wychowanków zakładu (zespół diagnostyczno – korekcyjny); udzielają porad w zakresie doboru odpowiednich metod wychowawczych; pedagog przy współpracy wychowawców – patronów opracowuje indywidualne plany resocjalizacji, zamierzeń wychowawczych, dydaktycznych, opiekuńczych i terapeutycznych dla poszczególnych wychowanków; uczestniczą w procesie przygotowania wychowanków do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz środowiska na ponowne przyjęcie wychowanka. Zespoły te odpowiedzialne są za właściwą organizację przyjęcia nowo przybyłych wychowanków oraz zobowiązane są do udzielania im pomocy w początkowym okresie adaptacji w placówce. Psycholog, pedagog oraz pedagog - terapeuta planują i organizują działalność terapeutyczną i prowadzą zajęcia w zakresie terapii indywidualnej i grupowej.

Analizując personel wizytowanej placówki pod względem balansu płci zauważyć należy, iż dominuje personel męski. Niemniej jednak, kobiety mają również bezpośredni udział w oddziaływaniach dydaktyczno-wychowawczych realizowanych w placówce. Warto w tym miejscu przytoczyć stanowisko Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (dalej: CPT) dotyczące zróżnicowania personelu pod względem płci. Zgodnie z nim taka niejednorodność stanowi kolejne zabezpieczenie przed złym traktowaniem w miejscach pozbawienia wolności, szczególnie jeśli chodzi o nieletnich: *Obecność personelu zarówno płci męskiej, jak i żeńskiej może mieć korzystny wpływ tak w sensie etosu opiekuńczego, jak i w sprzyjaniu poczuciu normalności w miejscu pozbawienia wolności i ma to pozytywny wpływ na pracę z wychowankami* (Fragment Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12]).

Wszyscy pracownicy placówki, mający bezpośredni kontakt z nieletnimi, legitymują się odpowiednim kierunkowym wykształceniem, które predestynuje ich do wykonywania określonych zadań związanych z nauczaniem i sprawowaniem pieczy nad wychowankami. W 2012 r. szkolenie z zakresu organizacji pracy szkół zawodowych od 1 września przeszło 8 osób, 5 uczestniczyło w konferencji dla pracowników zespołów diagnostycznych i diagnostyczno – korekcyjnych schronisk

dla nieletnich i zakładów poprawczych okręgu wrocławskiego, natomiast 37 brało udział w warsztatach szkoleniowych pracowników pedagogicznych ZPiSdN pt. „Warsztaty i ćwiczenia związane z relaksem, radzeniem sobie ze stresem w życiu prywatnym oraz w pracy z wychowankiem”.

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom placówki warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) stanowiący, iż *Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm.*

4. Warunki bytowe

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji ocenili warunki bytowe jako dobre. Placówka posiada niezbędne zaplecze socjalne i techniczne dla wychowanków i personelu. W trakcie wizytacji trwał remont budynku szkoły, co spowodowało konieczność prowadzenia zajęć lekcyjnych na I piętrze internatu Zakładu. Były to pomieszczenia grup wychowawczych I i II. Grupy te zostały przeniesione do, odpowiednio przystosowanych, pomieszczeń znajdujących się na 3 piętrze wspomnianego internatu. W oddzielnym budynku zlokalizowano internat Schroniska dla Nieletnich.

W placówce zainstalowano monitoring wizyjny. Jego zasięgiem objęty jest teren na zewnątrz budynku oraz następujące pomieszczenia: ciągi komunikacyjne, sale lekcyjne, sypialnie, izby przejściowe, izby chorych. Dyrektor poinformował, że dokonuje okresowego przeglądu zapisanych nagrań, używa ich także do wyjaśnienia skarg wychowanków. Zarejestrowany obraz przechowywany jest maksymalnie do 2 tygodni. Powyższy okres przechowywania nagrań nie spełnia wymogów wskazanych w § 105⁵ rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz.1359 ze zm.), dalej: rozporządzenie (...) *Cyfrowy zapis z monitoringu izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych i izb chorych jest archiwizowany do czasu*

opuszczenia przez nieletnich w nich przebywających zakładu lub schroniska. W związku z powyższym Mechanizm zaleca modernizację monitoringu placówki.

Wychowankowie spożywają posiłki na stołówkach. Są one estetycznie urządzone, wyposażone w stoły i krzesła. W widocznym miejscu wywieszony jest jadłospis na każdy dzień tygodnia. Z analizy jadłospisu na dni 22 - 28.02.2013 r. wynika, że codzienne wyżywienie przez 7 dni tygodnia (od piątku do czwartku) składa się z 3 posiłków: śniadania, obiadu oraz kolacji. Nieletni nie uczestniczą w przygotowywaniu posiłków; nakrywają jedynie do stołów oraz utrzymują czystość w samych jadalniach. Nieletni ocenili wyżywienie jako dobre, zgłaszając jednak problem rzadkiego występowania w diecie owoców. W związku z tym KMP zaleca dyrektorowi przeanalizowanie jadłospisu i w razie potrzeby jego zmianę.

Pokoje nieletnich we wszystkich grupach, przeznaczone są dla 2 do 5 osób. Wygląd tych pomieszczeń świadczy o tym, że wychowankowie mają możliwość urządzania ich na swój sposób. W pokojach były rośliny doniczkowe, plakaty, zdjęcia. Nieletni mogą posiadać w pokojach podstawowe rzeczy (np. kosmetyki, książki) a także sprzęt do słuchania muzyki. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził brak jakichkolwiek szafek w sypialniach internatu grupy 4 Schroniska dla Nieletnich (wyłączonej z użytku). Uwaga ta przekazana została dyrektorowi placówki, który zobowiązał się uzupełnić wyposażenie wskazanych pokoi. Wizytujący zwrócili także uwagę na potrzebę naprawy lub wymiany zniszczonych mebli oddanych do dyspozycji wychowanków.

Każda grupa wychowawcza posiada odrębny magazynek odzieżowy oraz węzeł sanitarny, w skład którego wchodzi umywalnie i toalety. Są one wyposażone w pralki automatyczne oraz suszarki do rozwieszania upranych rzeczy. Wychowankowie mogą także przygotowywać sobie posiłki w grupowych kuchenkach, na których wyposażenie składały się m.in. lodówka, frytkownica, kuchenka elektryczna lub piekarnik. Mechanizm wysoko ocenia oddanie do dyspozycji wychowanków pralek oraz wspomnianych sprzętów kuchennych, jako bardzo istotnych form nabywania umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania.

W każdej grupie wyodrębniono świetlicę, w której chłopcy mogą spędzać wolny czas. Do ich dyspozycji są gry planszowe, telewizor, konsole do gier

telewizyjnych. Ponadto w Zakładzie funkcjonuje tzw. kawiarenka, w której organizowane są np. spotkania z ciekawymi osobami oraz tzw. sala kinowa.

Placówka dysponuje 6 izbami przejściowymi (3 w Zakładzie Poprawczym i 3 Schronisku dla Nieletnich) oraz jedną izolacyjną. Chłopcy umieszczeni w izbie izolacyjnej i izbie przejściowej mogą korzystać z wyodrębnionego pola spacerowego. W trakcie wizytacji w izbach przejściowych przebywało 3 chłopców, czas ich pobytu nie przekraczał 14 dni. Izba izolacyjna nie była zamieszkała.

Wątpliwości wizytujących wzbudziło wyposażenie izb przejściowych (trwale przymocowane do podłoża stół, krzesła i łóżka), które w swym wyglądzie nie różnią się niczym od izby izolacyjnej, a zatem pozbawione są, zbliżonego do warunków domowych, wyposażenia i przyjaznego dzieciom wystroju wewnątrz. Skutkiem przyjętego rozwiązania był fakt, że wychowankowie nie mieli świadomości, że przebywają w izbach przejściowych, a nie izolacyjnych. Szczególnie trudne warunki panowały w jednej z izb przejściowych. Ściany tego pomieszczenia były bardzo zniszczone i wyposażone było jedynie w stół i krzesło (na noc wnoszony był materac), wszystko to nadawało temu pokojowi szczególnie przygnębiający charakter. Podczas podsumowania KMP zaleciło wyłączyć tę izbę z użytku, w reakcji na co dyrektor poinformował o natychmiastowym zaprzestaniu wykorzystywania przedmiotowego pomieszczenia na czas remontu. Zgodnie ze stanowiskiem CPT cyt.: *„Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych. Młodym ludziom powinno się pozwolić na przechowywanie rozsądnej ilości rzeczy osobistych, jeśli przeciwko temu nie przemawiają przeważające względy bezpieczeństwa”* (Fragment Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12]). Poza tym, § 44 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. Nr 124, poz. 1359 ze zm.), dalej rozporządzenie, wskazuje, że *„Izbą przejściową jest wyodrębnione pomieszczenie urządzone w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego”*. Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca dostosowanie izb przejściowych do warunków, o których mówi Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz rozporządzenie.

W odrębnym budynku zorganizowane są warsztaty szkolne, gdzie wychowankowie pod kierunkiem nauczycieli mają okazję zgłębiać praktyczną naukę zawodów tj. ślusarz w zakresie ręcznej obróbki metalu, ślusarz spawacz, malarz tapeciarski oraz stolarz w zakresie obróbki drewna. W warsztatach zorganizowano i odpowiednio wyposażono (dbając przy tym o umieszczenie w widocznych miejscach przepisów BHP) odpowiednie pracownie. Do efektów pracy nieletnich zaliczyć należy wykonanie drzwi garażowych na terenie warsztatów szkolnych, 36 ram łóżek, kotew do ławek parkanowych dla Miasta i Gminy w Boguszowie Gorcach, pomalowanie 2 korytarzy w warsztatach szkolnych, renowacja drzwi zewnętrznych do szkoły nr 315 w Świdnicy, renowację drzwi dla parafii rzymsko-katolickiej w Starych Bogaczowicach, wykonywanie ławek parkowych na potrzeby Urzędu Miast i Gminy w Boguszowie Gorcach. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, stan techniczny warsztatów oraz sprzętu należy ocenić jako bardzo dobry.

Należy jednak zaznaczyć, iż wizytowana placówka jest niedostosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Specyfika ZPiSdN daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych, czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki. Mając to na uwadze KMP zaleca podczas najbliższego planowanego remontu placówki, wymagającego uzyskania pozwolenia na budowę, dostosowanie ZPiSdN do potrzeb osób niepełnosprawnych.

5. Traktowanie nieletnich przez personel wizytowanej placówki

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektora ZPiSdN od lutego 2007 r. w placówce nie były stosowane środki przymus bezpośredniego. W okresie od 1 stycznia 2012 r. do 21 lutego 2013 r. izby przejściowe były wykorzystywane 327 razy, z czego 153 razy w Zakładzie (26 chłopców nowoprzyjętych, 18 doprowadzonych do placówki po ucieczce, 109 ze względu na potrzebę utrzymania bezpieczeństwa i porządku w placówce oraz zapobiegania agresji lub dezorganizacji życia w zakładzie) i 174 w Schronisku (68 nowoprzyjętych wychowanków, 106 ze względu na potrzebę utrzymania bezpieczeństwa i porządku w placówce oraz zapobiegania agresji lub dezorganizacji życia w schronisku).

Analiza dokumentacji wychowanków wykazała, że byli oni umieszczani w

izbie przejściowej np. w celu wyjaśnienia włamania do pokoju wychowawców (r.) lub do wyjaśnienia przyczyn próby przemytu papierosów do warsztatów ( ). Dyrektor placówki wskazywał, że każdy z tych przypadków związany był z potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie (§ 25 ust. 1 rozporządzenia), zaznaczył jednak, że w istocie chłopcy są umieszczani w izbie przejściowej w celu odseparowania od grupy i stworzenia im dogodnych warunków do wyjaśnienia okoliczności zdarzenia. KMP ma wątpliwości czy umieszczenie w izbie przejściowej, biorąc pod uwagę surowe warunki i rygor panujący w tym pomieszczeniu, może wpłynąć na wytworzenie uczucia bezpieczeństwa i zaufania do pracowników placówki, niezbędnego do swobodnego wyrażenia przez wychowanka rzeczywistych powodów stanowiących przyczynę niewłaściwego zachowania. W związku z powyższym Mechanizm zaleca odstąpienia od umieszczania wychowanków w izbie przejściowej w celu wyjaśnienia okoliczności zdarzenia.

Poza wyżej wskazaną wątpliwością bezpośrednio kierowaną do dyrektora wizytowanej placówki, należy podkreślić, iż KMP ma zastrzeżenia do samego brzmienia przepisu § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia. Przepis ten nie precyzuje sytuacji, które uzasadniają umieszczenie wychowanka w izbie przejściowej. Określenie *dla zapewnienia porządku i bezpieczeństwa* w ocenie KMP jest zbyt ogólne i tworzy obszar do nadużyć. Nie gwarantuje prawa nieletnich do zaskarżenia decyzji o umieszczeniu w izbie i długości pobytu w niej. Ponadto jako działanie znacznie ingerujące w prawa nieletniego, winno być uregulowane w akcie prawnym rangi ustawowej. W związku z tym, iż powyższy problem ma charakter systemowy, zostaną w tej kwestii podjęte działania o charakterze generalnym.

W Regulaminie pobytu wychowanka w izbie przejściowej ZPiSdN wskazane jest, że wychowanek podczas pobytu w niej ma prawo m.in. do rozmowy z dyrektorem zakładu, kierownikiem internatu, psychologiem, pedagogiem i wychowawcą oraz uczenia się i odrabiania lekcji. W książce izb przejściowych odnotowywane było przeprowadzanie rozmów przez pracowników placówki (m.in. wychowawcę, pedagoga, psychologa, dyrektora placówki) z wychowankami. Natomiast w brak było jednoznacznych wpisów świadczących o realizowaniu przez wychowanka obowiązku

szkolnego. Ujawniony brak stanowi naruszenie rozporządzenia, w myśl którego Księgi powinny zawierać m.in. uwagi i spostrzeżenia osób sprawujących opiekę nad wychowankiem (nieletnim) w czasie jego pobytu w izbie (§ 7 Załącznika nr 2 *Sposób prowadzenia dokumentacji pobytu nieletnich w zakładzie i schronisku*). Wyjaśniając dyrektor placówki podkreślał, że wychowankowie mają możliwość realizacji obowiązku szkolnego, natomiast czynności te nie są przez wszystkich pracowników ZPiSdN prawidłowo odnotowywane. Mechanizm zaleca dyrektorowi placówki objęcie szczególnym nadzorem powyższej kwestii.

Wychowankowie podczas całego pobytu w izbie przejściowej ubrani są w piżamę. W opinii KMP nie ma uzasadnienia na stosowanie takiego rozwiązania. Należy przywołać Regulę 36 Narodów Zjednoczonych dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) w *miarę możliwości należy zezwalać nieletniemu na używanie własnej odzieży. Zakład ma troszczyć się o to, aby każdy nieletni miał ubranie odpowiednie ze względu na klimat i wystarczające do zapewnienia dobrego stanu zdrowia; w żadnym wypadku nie może ono być źródłem upokorzenia lub poniżenia*. Mając to na uwadze Mechanizm zaleca odstępianie od ww. praktyki.

W Zakładzie prowadzona jest książka spacerów wychowanków umieszczonych w izbie przejściowej, w którym odnotowywane są godziny spacerów lub powody dla których się nie odbył. Zastrzeżenia wizytujących wzbudziły częste wpisy świadczące o traktowaniu wyjścia na hol jako spaceru lub niemożność przeprowadzenia ze względu na brak drugiego strażnika. W rozmowach niektórzy chłopcy informowali, że nie proponowano im wyjścia na spacer podczas pobytu w izbie przejściowej. W opinii KMP, czas przeznaczony na spacer powinien być wykorzystywany w warunkach umożliwiających faktyczny odpoczynek i dostęp do świeżego powietrza. Także względy organizacyjne (brak drugiego strażnika) nie mogą stanowić przeszkody w korzystaniu przez wychowanków z czasu powietrza. Zgodnie z Zaleceniem 81 CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi *Wszyscy młodociani pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzina na*

powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda. Podobnie Reguła 47 Narodów Zjednoczonych dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113 stanowi, że *każdy nieletni powinien mieć prawo do odpowiedniej ilości czasu na codzienne, swobodne ćwiczenia na wolnym powietrzu, jeśli pozwala pogoda, w porze zwykle przeznaczanej na gry sportowe i wychowanie fizyczne.* W związku z powyższym Mechanizm zaleca umożliwienie wychowankom umieszczonym w izbie przejściowej korzystania ze spacerów.

W wyniku analizy instrukcji stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec wychowanków Zakładu, ustalono, że konieczne jest jej uzupełnienie poprzez wskazanie czasowego ograniczenia w stosowaniu umieszczenia wychowanka w izbie izolacyjnej. Zgodnie z art. 95a § 7 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. Z 2012 r. poz. 579) dalej upn, jeżeli jest to konieczne, można stosować wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla Nieletnich jednocześnie różne środki przymusu bezpośredniego, z tym że środek umieszczenie w izbie izolacyjnej nie może być stosowany dłużej niż 48 godzin, a wobec nieletniego w wieku do 14 lat - dłużej niż 12 godzin. Ponadto zaznaczenia wymaga zapewnienie, że przeszukanie wykonywane jest przez osobę płci męskiej. Konieczne jest także usunięcie z dokumentu odwołania do nieobowiązującego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 czerwca 2001 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, placówkach opiekuńczo-wychowawczych i ośrodkach szkolno-wychowawczych (Dz. U. Nr 67, poz. 680). Pomijając powyższe kwestie należy zaznaczyć, że opracowana w placówce procedura w sposób kompleksowy reguluje kwestie stosowania środków przymusu bezpośredniego, uwzględniając także potrzebę sprawowania wzmożonego nadzoru nad osobami wobec których środki te są stosowane.

Analiza Indywidualnych Programów Resocjalizacyjnych wykazała, że w przypadku jednego z chłopców pominięta została kwestia jego ojcostwa i relacji z córką ( ), przedstawiciele Mechanizmu stwierdzili także przypadek powielenia części IPR (1 strona, i). Ustalono

przypadki są niepokojące gdyż mogą świadczyć o szablonowym sposobie sporządzania ww. programów, które stanowią podstawę wyboru najważniejszych oddziaływań kierowanych do nieletniego. KMP zaleca dyrektorowi wyeliminowanie stwierdzonych uchybień.

W okresie od 1 września 2011 do 31 sierpnia 2012 r. w zakładzie miały miejsce 3 ucieczki wychowanków, natomiast od 1 września 2012 r. do 31 stycznia 2013 r. - 2. W dokumentacji placówki sporządzono odpowiednie procedury dotyczące postępowania w sytuacjach nadzwyczajnych oraz zapewnienia bezpieczeństwa w placówce.

Podczas rozmów wychowankowie potrafili wskazać osoby zaufane (wychowawcy, panie pedagog), do których mogą się zwrócić z problemami. W ocenie KMP jest to bardzo istotne i stanowi ważny element wykształcenia u wychowanka poczucia bezpieczeństwa. Rozmówcy bardzo dobrze wypowiadali się również na temat dyrektora placówki i jego zastępcy, wskazywali ich jako osoby do których mogą wnosić skargę na pracownika placówki.

Niepokojące były natomiast sygnały dotyczące stosowania przez osoby z personelu (wychowawcy, kierownik internatu), agresji słownej i fizycznej. Uwagi dotyczyły też zachowania strażników, stosujących siłę fizyczną, słowną lub zachowania prowokacyjne (informowali chłopca żeby się pakował, bo otrzymał warunkowe zwolnienie z Zakładu, podczas gdy w rzeczywistości odprowadzali go do gabinetu pedagoga). Żaden z wychowanków nie chciał złożyć oficjalnej skargi osobom wizytującym. W związku z tym, że wizytujący nie zweryfikowali powyższych informacji Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca dyrektorowi ZPiSdN przeprowadzenie postępowania dotyczącego wskazanych doniesień. Mechanizm przypomina, iż poddawanie nieletnich przemocy fizycznej i psychicznej stanowi niehumanitarne traktowanie i jest niedopuszczalne.

6. Dyscyplinowanie

Z danych zawartych w Księdze nagród i środków dyscyplinarnych wynika, iż w wizytowanej placówce nie są stosowane inne aniżeli przewidziane prawem nagrody i środki dyscyplinarne. Wśród stosowanych środków dyscyplinarnych najczęściej pojawia się nagana, upomnienia i upomnienia wobec wychowanków. W wyniku

analizy Regulaminu wychowanka ZPiSdN należy uznać, iż zawarte w niej informacje mają przejrzysty i jednoznaczny charakter. Jednakże w powyższych regulacjach brak jest informacji na temat trybu odwołania się od wymierzonych kar. Zawarta jest informacja o podmiotach, do których wychowankowie mogą się zwrócić w przypadku m.in. odwołania (jest tam wymieniony dyrektor ZPiSdN, sędzia sądu rejonowego, główny wizytator Departamentu Spraw Rodzinnych i Nietletnich Ministerstwa Sprawiedliwości), brak natomiast wskazania, które osoby są właściwe do rozpatrywania jakich odwołań, a także postanowień dotyczących wykonywania kary w przypadku złożenia odwołania. Należy podkreślić, że Regulamin ZPiSdN stanowi, że środek dyscyplinarny wykonuje się niezwłocznie. Mechanizm zaleca uzupełnienie Regulaminów o postanowienia regulujące tryb odwoławczy.

W opinii KMP zmiany wymaga ponadto treść listy przywilejów wynikających z uzyskania przez nieletniego oceny nagannej. Zgodnie z treścią ww. dokumentu nagannemu wychowankowi przysługują np. takie przywileje jak: całodzienne wyżywienie, ubiór zakupiony przez Zakład, opieka medyczna, psychologiczna, pedagogiczna oraz terapeutyczna, kontakt z obrońcą lub pełnomocnikiem na terenie Zakładu bez udziału innych osób, spełnienia praktyk religijnych. Przytoczona lista zawiera prawa wychowanka, które przysługują bez względu na zachowanie, a nie przywileje. Właściwsze wydaje się, w ocenie Mechanizmu, zamieszczenie w odniesieniu do wychowanków z nagannym zachowaniem informacji o braku przywilejów, a nie mylne traktowanie praw im przysługujących jako przywilejów.

Ponadto Mechanizm zwraca się z prośbą o wyjaśnienie zapisu: „za drobne wykroczenie nieregulowane regulaminem można stosować środek dyscyplinarno-porządkowy” (§ 28 Regulaminu Zakładu Poprawczego, § 33 Regulaminu Schroniska dla Nietletnich), ponieważ taki zapis wskazuje na otwarty katalog kar jakie można wymierzyć.

Nieletni, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, potrafili wymienić kary stosowane w Zakładzie. Przedstawiciele KMP odebrali od wychowanków niepokojące sygnały świadczące o stosowaniu, wbrew prowadzonej w placówce dokumentacji, kar pozaregulaminowych (prace porządkowe, zakaz wyjść na spacer). W opinii Mechanizmu kara w postaci pracy jest niedopuszczalna, gdyż może prowadzić w

praktyce do pejoratywnego postrzegania przez wychowanka pracy, a w konsekwencji zniechęć do poszukiwania w przyszłości zatrudnienia. Natomiast pozbawienie nieletniego spaceru i tym samym możliwość rozładowania stresu podczas np. ćwiczeń fizycznych może stanowić dodatkową przyczynę negatywnych zachowań.

7. Prawo do informacji

Placówka nie posiada uregulowanej procedury związanej z przyjęciem nieletniego. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektora Zakładu każdy przyjęty chłopiec jest badany przez pielęgniarkę. Następnie dyrektor placówki lub jego zastępca przeprowadzają z nieletnim rozmowę wstępną. Po umieszczeniu w izbie przejściowej rozmowy z wychowankami przeprowadza pedagog i psycholog. Większość chłopców potwierdziła powyższe informacje, zaprzeczył natomiast jeden. Wspomniany wychowanek poinformował, że otrzymał jedynie regulamin ZPiSdN. Analiza dokumentacji wykazała, że w istocie brak było podpisu pod kartą zapoznania z prawami wychowanka placówki. Mechanizm zaleca, aby każdy nowo przyjęty wychowanek był zapoznawany ze prawami przysługującymi podczas pobytu w Zakładzie.

Na korytarzach wywieszony jest regulamin wychowanka ZPiSdN, adresy instytucji do których wychowanek może zgłosić skargi (Ministerstwo Sprawiedliwości, sąd rejonowy i okręgowy, dyrektor Zakładu), a także wzory wniosków do sądu o wyrażenie zgody na uczestnictwo w zajęcia organizowanych poza terenem placówki oraz do dyrektora jednostki o udzielenie zgody na korzystanie z odzieży prywatnej. Krajowy Mechanizm zaleca umieszczenie na tablicy również adresu Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem na ogólnopolską bezpłatną infolinię – 800 676 676) i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wychowankowie mogą utrzymywać kontakt z osobami spoza Zakładu w formie listów, telefonów oraz odwiedzin. Procedura przyjmowania osób odwiedzających wskazuje, iż wychowanek ma prawo do odwiedzin przez rodzinę/opiekunów prawnych, w przypadku wychowanka uzyskującego oceny dobre z zachowania przez inne osoby, ale w towarzystwie rodziców, a po osiągnięciu bardzo dobrego i wzorowego zachowania odwiedziny te mogą odbywać się bez udziału

rodziców. Zgodnie z regulaminem odwiedziny odbywają się w niedzielę i święta, poza tym za zgodą dyrektora możliwe są także w inne dni. W placówce funkcjonuje pokój gościnny, w którym mogą nocować odwiedzający.

Kontakt telefoniczny możliwy jest w formie połączeń przychodzących do placówki lub połączeń wychodzących (jedna z nagród; zdarzenia losowe). Należy podkreślić, że z uwagi na brak samoinkasującego automatu telefonicznego oraz zakaz posiadania telefonów komórkowych, wychowankowie nie mogą inicjować rozmów przy braku szczególnego uzasadnienia. W związku z tym KMP zaleca rozważenie możliwości zamontowania samoinkasującego aparatu telefonicznego na terenie placówki.

Wątpliwości KMP wzbudza postanowienie procedury prowadzenia rozmów telefonicznych, które stanowi, że w przypadku rozmów z rodzicem należy poinformować rodzica o prowadzeniu rozmowy w systemie „głosnomówiącym”; natomiast w przypadku rozmów z kolegą, koleżanką lub dalszą rodziną podlegają kontroli w systemie „głosnomówiącym. Mechanizm podkreśla, iż nie ma przepisów zezwalających na kontrolowanie rozmów telefonicznych nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych. Powyższa praktyka narusza prawo wychowanków do prywatności i KMP zaleca wyeliminowanie jej stosowania.

Procedura prowadzenia korespondencji w Zakładzie stanowi, że podlega ona kontroli. Natomiast art. 66 § 3 upn dopuszcza podjęcie takich kroków wyłącznie w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo zakładu, placówki lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego. Poza tym opracowany w placówce dokument zawiera pozostałe postanowienia ww. przepisu odnoszące się do postępowania z taką korespondencją oraz możliwości zażalenia przez nieletniego decyzji o zatrzymaniu listu.

Z dokumentacji placówki oraz rozmów z wychowankami wynika, że opisane powyżej formy kontaktu z rodziną nie są ograniczone w trakcie pobytu chłopców w izbie przejściowej, izbie izolacyjnej oraz w izbie chorych. Praktykę taką KMP uznają za właściwą.

Każdego roku w placówce organizowane są imprezy („Jasełka”, Dzień Matki), na które zapraszani są rodzice. W III grupie Zakładu funkcjonuje pilotażowy program współpracy z rodzicami, którzy zapraszani są raz w miesiącu na spotkania dotyczące wszystkich spraw związanych z wychowankami i ich problemami.

W procedurze udzielania wychowankom przepustek i urlopów zamieszczono obowiązek wypełnienia przez wychowanka druku i uzyskania zgody wszystkich osób w nim wymienionych. Należy podkreślić, że ww. procedurze zaznaczono, że urlop i przepustka mogą być przyznawane przy bardzo dobrym zachowaniu wychowanka i szczególnych względach wychowawczych. Mechanizm zwraca się do dyrektora Zakładu o przedstawienie szczegółowego wyjaśnienia sposobu realizacji tego wymogu.

Wychowanek może być zwolniony z zakładu poprawczego w trybie art. 90 lub 86 upn (po okresie nie krótszym niż 6 miesięcy), jeżeli przemawiają za tym względy wychowawcze, zdrowotne, rodzinne. Wniosek musi być poparty pozytywną opinią placówki. Zakład posiada odpowiednie procedury dotyczące zwalniania wychowanka z Zakładu Poprawczego w trybie art. 90 lub art. 86 upn. O terminie umieszczenia wychowanka poza zakładem w trybie art. 90 upn lub o warunkowym zwolnieniu z Zakładu (art. 86 upn) powiadamia się niezwłocznie sąd rodzinny.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Podstawową opiekę medyczną zapewnia wychowankom lekarz internista/rodzinny, zatrudniony na 0.5 etatu, który przyjmuje wychowanków 3 razy w tygodniu oraz jeśli wystąpi taka potrzeba na każde wezwanie. Poza tym placówka zatrudnia na 0.5 etatu lekarza psychiatrę (wizyty raz w tygodniu). Świadczenia tego lekarza obejmują pomoc psychiatryczną w zakresie diagnozowania oraz leczenia zaburzeń psychicznych. Wychowankowie mogą także korzystać z wykwalifikowanego stomatologa (umowa zlecenia), który przyjmuje nieletnich w gabinecie poza Zakładem. W skład średniego personelu medycznego wchodzi 2 pielęgniarki, 1 zatrudniona na pełnym etacie, 2 na pół etatu. Pracują codziennie, w tym w niedziele i święta. W sytuacjach nagłych wzywane jest pogotowie ratunkowe.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez personel placówki każdy nowo przyjęty wychowanek badany jest w gabinecie zabiegowym przez lekarza internistę,

psychiatrę i pielęgniarkę. Badanie takie pozwala personelowi medycznemu wykryć istniejące schorzenia, a także urazy, które nieletni mógł odnieść przed przyjęciem do placówki. Badanie to jest również ważne z punktu widzenia ochrony innych wychowanków i personelu przed chorobami zakaźnymi. Jeśli wychowanek zgłasza jakieś dolegliwości jest diagnozowany poza placówką.

ZPiSdN dysponuje 2 gabinetami zabiegowymi, w Schronisku i Zakładzie, wyposażonymi w sprzęt (zestaw przeciwwstrząsowy, do reanimacji, worekambu, domowe testy do wykrywania narkotyków w moczu, aparat do mierzenia ciśnienia). Wszystkie leki przechowywane są w oryginalnych opakowaniach w szafkach zamykanych na klucz. Leki psychotropowe zaordynowane przez lekarza znajdują się w osobnej szafce. Leki zalecone wychowankowi lekarz wpisuje do książki lekarskiej, pielęgniarki do zeszytu pielęgniarskiego i karty zdrowia nieletniego. Pielęgniarka przekazuje pracownikowi sprawującemu bezpośrednią opiekę nad chorym informacje o zaordynowanym leczeniu. W przypadku wyczerpania zapasów leków, lekarz zleca opracowanie zapotrzebowania pielęgniarce. Pielęgniarki prowadzą kontrolę czystości co 1-2 miesiące oraz działania z zakresu profilaktyki zdrowotnej (pogadanki dotyczące AIDS, WZW i dróg przenoszenia tych chorób, grypy i jej powikłań, zakażeń meningokokami i pneumokokami oraz podstawowych zasad higieny). Co pół roku prowadzone są badania okresowe. Lekarz internista prowadzi wstępną kwalifikację przydatności zawodowej nieletniego.

W Zakładzie prowadzona jest profilaktyka uzależnień przez 2 terapeutki (pełen i 0.5 etatu) oraz psychologów (2.5 etatu). Jest realizowany także program zapobiegania agresji i przemocy.

Większość wychowanków w rozmowach z przedstawicielami KMP nie skarżyła się na opiekę zdrowotną. Jednakże niektórzy nieletni informowali, że ich zgłoszenia są bagatelizowane przez pielęgniarki („tylko nie symuluj”), zwracali także uwagę na długi czas oczekiwania na wizytę u stomatologa.

10. Prawo do edukacji

W trakcie wizytacji zajęcia odbywały się w jednym oddziale szkoły podstawowej (klasa VI), 6 oddziałach gimnazjum (po 2 klasy I, II i III). W placówce zorganizowane są ponadto warsztaty szkolne przyuczające do zawodów: stolarz (6 grup), ślusarz (4

grupy), ślusarz – spawacz (1 grupa).

Zgodnie z przekazanymi przez dyrektora Zakładu informacjami w szkole zatrudnionych jest 10 nauczycieli (w tym 1 na 14/18 oraz 7/16), katecheta (kapłan), bibliotekarz, dyrektor Szkoły oraz 7 nauczycieli zawodu i kierownik warsztatów. Pomieszczenia wchodzące w skład szkoły są przestronne, czyste i wyposażone w niezbędne pomoce naukowe.

W 2013 r. w Zakładzie przeprowadzono w ramach programu „Kształcenie zawodowe nieletnich przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich” (w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki) w zakresie: układania glazury i terakoty, malarz – tapeciarsz, spawacz, brukarz, ocieplanie budynków.

W placówce dostępna jest biblioteka z odpowiednimi do wieku wychowanków książkami. Zainteresowani chłopcy mogą 3 razy w tygodniu skorzystać z jej księgozbioru.

11. Prawo do wypoczynku i rekreacji

W czasie wolnym podopieczni mogą uczestniczyć w wycieczkach, turniejach sportowych, konkursach i innych uroczystościach realizowanych w placówce. Wychowankowie mogą korzystać także z siłowni, wyposażonych w atestowany sprzęt do ćwiczeń. Na terenie ZPiSdN zorganizowane są również boiska do gry w piłkę ręczną, nożną, koszykówkę, siatkówkę.

Poza stosowaniem ograniczenia w dostępie do zajęć na świeżym powietrzu podczas pobytu w izbie przejściowej, przedstawiciele Mechanizmu nie odebrali innych uwag związanych z możliwościami spędzania wolnego czasu przez wychowanków.

12. Prawo do praktyk religijnych

W Zakładzie istnieje kaplica rzymskokatolicka, urządzona przez wychowanków. W każdą niedzielę i święta odprawiana jest w niej msza święta. Podopieczni przygotowani są również do przyjmowania sakramentów świętych jak np. bierzmowanie. Z informacji uzyskanych w rozmowach z wychowankami wynika, że ich prawa do praktyk religijnych są respektowane. Nie ma też przymusu uczęszczania na nabożeństwa. Sytuację tę należy ocenić jako prawidłową.

13. Zalecenia Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

1. Dyrektorowi Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Świdnicy:

- 1.1. zweryfikowanie zarzutów wychowanków dotyczących stosowania przemocy fizycznej i werbalnej przez kadrę placówki;
- 1.2. urządzenie izb przejściowych w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego oraz wyłączenie z użytku pomieszczenia wskazanego w pkt. 4 Raportu;
- 1.3. zaprzestanie wykorzystywania izb przejściowych w zakresie wskazanym w pkt. 5 Raportu;
- 1.4. zaprzestanie stosowania pozaregulaminowych środków dyscyplinarnych;
- 1.5. zapewnienie wszystkim nieletnim możliwości pobytu na świeżym powietrzu, przez co najmniej 2 godziny dziennie, jeżeli pozwala na to pogoda;
- 1.6. każdorazowe zapoznawanie nowo przybyłych wychowanków z prawami przysługującymi podczas pobytu w placówce;
- 1.7. umożliwienie wychowankom korzystania z odzieży odpowiedniej do pory roku podczas pobytu w izbie przejściowej;
- 1.8. zaprzestanie stosowania kontroli rozmów telefonicznych wychowanków;
- 1.9. wyeliminowanie stwierdzonych uchybień w Indywidualnych Programach Resocjalizacyjnych, wskazanych w pkt. 5 Raportu;
- 1.10. uzupełnienia procedury składania skarg przez wychowanków o regulacje wskazane w pkt. 6 Raportu;
- 1.11. uzupełnienie wyposażenia pokoi IV grupy w Schronisku dla Nieletnich oraz dokonanie przeglądu mebli w całej placówce i naprawa bądź wymiana sprzętów nienadających się do użytku;
- 1.12. rozważenie zainstalowania w ZPiSdN samoinkasującego aparatu telefonicznego;

- 1.13 dokonanie zmian w procedurze stosowania środków przymusu bezpośredniego wskazanych w pkt. 5 Raportu;
- 1.14 rzetelne prowadzenie Książki izby przejściowej w zakresie uwag i spostrzeżeń osób sprawujących opiekę na wychowankiem w czasie pobytu w izbie;
- 1.15 zmianę zapisów dotyczących przywilejów przysługujących wychowankowi o zachowaniu nagannym;
- 1.16 przeprowadzanie kontroli korespondencji zgodnie z przepisami u.p.n.;
- 1.17 modernizację monitoringu w celu archiwizowania nagrań zgodnie z obowiązującymi przepisami;
- 1.18 zorganizowanie szkoleń dla pracowników placówki z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
- 1.19 uzupełnienie informacji zamieszczonych na tablicy informacyjnej o adresy instytucji, do których mieszkańcy ZPiSdN mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia tych praw, np. do Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem na ogólnopolską bezpłatną infolinię – 800 676 676), sędziego rodzinnego, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka;
- 1.20 przy najbliższym remoncie placówki, wymagającym uzyskanie pozwolenia na budowę, uwzględnienie potrzeby przystosowania placówki do potrzeb osoby niepełnosprawnej;
- 1.21 rozważenie wzbogacenia posiłków o owoce;
- 1.22 wyjaśnienie kary dyscyplinarno – porządkowej oraz procedury uzyskiwania podpisów osób wskazanych we właściwym druku przy ubieganiu się o przepustkę i urlop.